

איש חי
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה
החשובה הודפת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ו ע"ב ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 792

מסכת מגילה ט"ז - כ"ב ♦ ביכורים ג', ח' - ד', ב'

בס"ד, כ"ט תמוז תשע"ד

השבוע בגליון

- ♦ מצוקת האתרוגים
- ♦ 23 איזכורים מול 41 השמטות
- ♦ כלל יסודי ב"תנא ושייר"
- ♦ שטחים בימים נוראים בעת ההשתחוואה, על מה ולמה?
- ♦ מדוע מציע הרמ"א לטוח עשבים?

♦ בסלוניקי קראו מגילת אסתר לפני הנץ החמה

- ♦ ברכת "בונה ירושלים"
- ♦ מהו "בניין ירושלים" לו אנו מצפים?
- ♦ "ולירושלים עירך", מדוע עם "ואור"?
- ♦ האם שנונים מדויקים משנים דינים?
- ♦ בעל שדי חמד עצר את התפילה

דבר העורך

העוגה והגמרא

השבוע לומדים לומדי הדף היומי במסכת מגילה על תרומת הלשכה שנתרמה בבית המקדש, מחצאי השקלים שהיו תורמים בני ישראל לקיום מצוות מחצית השקל.

הגאון רבי מאיר שפירא מלובלין זצ"ל, הוגה ומחולל הדף היומי, סיפר את המעשה הבא:

פעם עלתה שאלה בבית מדרשו של הגאון רבי מאיר אריק זצ"ל, בעל אמרי יושר: מיהו זה המבצע את תרומת הלשכה? כהן? לוי? ישראל? מי?

נענה אחד הלומדים ואמר: "ראיתי ברש"י כי כהן הוא התורם את תרומת הלשכה".

אמר רבי מאיר אריק: רש"י זה היכן הוא? ומיד התכנס בתוך עצמו, שקע במחשבות והחל לדפדף בזכרונו מסכת אחר מסכת! הישבים לידו שמעוהו סח לעצמו:

- ברכות? לא!
- שבת? גם לא!
- עירובין? לא ולא!
- פסחים? לא!
- יומא? סוכה? ביצה? אין שם רש"י שכהן!
- תענית? גם כן לא!
- מגילה? ...? אכן כן! רש"י במסכת מגילה דף כא/ב כותב מפורשות: "תורמין - כהנים את הלשכה".

נגע רבי מאיר מהרהורי והמשיך בתלמודו.

מעשה מופלא זה כותב האדמו"ר מגור, בעל פני מנחם זצ"ל, בהקדמתו ל"מסכת שקלים מן תלמוד בבלי" (ספר בו קובצו סגיות בתלמוד בבלי העוסקות בנושאי מסכת שקלים).

ללא ספק רבי מאיר אריק היה גאון אדיר, הוא התברך בכשרונות ברוכים, שהלכו והתפתחו ככל שהעמיק

דף יז/ב וכיון שנבנית ירושלים בא דוד

ברכת "בונה ירושלים"

גמרתנו מבארת באריכות את טעם סידור ברכות תפילת העמידה, ביניהן ברכת "בונה ירושלים" שנסדרה כברכה הארבע עשרה, לפי שאחר ברכת "על הצדיקים" ראוי לברך ברכת "בונה ירושלים", כי עיקר הינשאות קרן הצדיקים היא בירושלים עיר הקודש (טור, סימן קי"ח). אחריה נסדרה ברכת "את צמח דוד עבדך", בה מבקשים שהקב"ה ישיב את מלכות בית דוד, לאור הפסוק (הושע, ג/ה) "אחר יִשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְקֶשׁוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיהֶם וְאֶת דָּוִד מֶלֶכָם". הרי שלאחר שובם לבית המקדש יבקשו ישראל את דוד המלך, ולפיכך נסדרה ברכת "קרן דוד" אחר "בניין ירושלים".

מעניין לגלות כי לא הכל סוברים ש"בונה ירושלים" ו"צמח דוד" הן שתי ברכות, אך תחילה נתמקד בנוסח ברכת "בונה ירושלים".

בתוך ברכת "בונה ירושלים" אנו מזכירים "וכסא דוד עבדך מהרה לתוכה תכין. ברוך... בונה ירושלים". הדבר אומר דרשני. הן מיד לאחר ברכת ירושלים סדורה ברכת "צמח דוד" בה אנו מבקשים שתתכונן מלכות דוד במהרה בימינו. מה טעם, איפוא, ראו אנשי כנסת הגדולה, מסדרי תפילת העמידה, להזכיר בברכת ירושלים את מלכות בית דוד?

מהו "בניין ירושלים" לו אנו מצפים? הגרי"ז מברסק זצ"ל מבאר, תוך שהוא מוכיח את דבריו מגמרות ומלשון הרמב"ם, כי תקוותנו לבנייה של ירושלים עיר הקודש, אינו שתבנה באופן פיזי, על בניינה, חומותיה ומגדליה, אלא בניין ירושלים אינו שלם עד שתכונן בתוכה מלכות בית דוד... לפיכך בתפילה על בניין ירושלים אנו מתפללים גם על מלכות בית דוד (ראה בספרו על התורה, עמוד נ"ד).

ומכאן לדיון האם ברכת "בונה ירושלים" היא ברכה בפני עצמה.

"צמח דוד" ו"בונה ירושלים" כברכה אחת: בנוסח התפילה השגור בפי כל עמך בית ישראל, ברכת "בונה ירושלים" ו"צמח דוד", שתי ברכות נפרדות הנה. אולם בעל תוספות רי"ד (תענית, ג/א) כותב, כי לדעת התלמוד הירושלמי, ברכת "צמח דוד" כלולה בברכת "בונה ירושלים". דעה זו מוצאת את ביטוייה בפיוטים שנתקנו לאמירה בעת חזרת הש"ץ בפורים, הושענא רבה, י"ז בתמוז ועשרה בטבת, בהם תוקן פיוט כנגד כל ברכה, אך לברכת בונה ירושלים וצמח דוד, חובר פיוט אחד בלבד.

צעילוי נשמת

הר"ר **אלעזר ישראל מי-זהב** ז"ל
ב"ר אברהם ז"ל
נלב"ע ד' באב תשל"ט
תנצב"ה
הונצח ע"י ידידינו משפחות
מנחם, גבריאל ואוריאל מי-זהב שיחיו

צעילוי נשמת

מרת **חנה יהודית בלכר** ע"ה
ב"ר שבח ז"ל
נלב"ע כ"ח בתמוז תשס"ט
תנצב"ה
הונצחה ע"י חתנה ובתה
הר"ר אריה דבורה יעקבסון שיחיו - ת"א

צעילוי נשמת

מרת **שרה רבקה ברלינר** ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
נלב"ע כ"ח בתמוז תשס"ו
תנצב"ה
הונצחה ע"י חתנה ובתה
הר"ר אבי ומאירה שנור הי"ו

לעילוי נשמת

הר"ר **משה בורנשטיין** ז"ל ב"ר צבי הלוי ז"ל
נלב"ע ה' באב תשנ"ג **תנצב"ה**
הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

נר ה'
נשמת
אדם

כך היה, לערך, הנוסח שכלל את שתי הברכות כאחת: "אֶת צֶמַח דָּוִד עֲבָדְךָ מְהֵרָה תִצְמַח, וְקָרְנוּ תְרוֹם בְּיִשׁוּעֶיךָ, וְלִירוּשָׁלַיִם עֵירְךָ בְּרַחֲמִים תָּשׁוּב, וְתִשְׁכַּן בְּתוֹכָהּ כְּאִשֶׁר דָּבַרְתָּ, וּבְנֵה אוֹתָהּ בְּקֶרֶב בְּיָמֵינוּ בְּנֵן עוֹלָם, וְנִסָּא דָוִד עֲבָדְךָ מְהֵרָה לְתוֹכָהּ תִּכְוֶן. בְּרוּךְ אַתָּה ה', יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְרוּשָׁלַיִם".
אולם, מציין בעל תוספות ר"ד, כי התלמוד הבבלי חולק וסובר, שברכת צמח דוד בפני עצמה וברכת בונה ירושלים בפני עצמה, וכך אנו נוהגים.

יש שכתבו, כי מתחילה גם בארץ ישראל נהגו לברך כל ברכה בפני עצמה, אך בימי הורדוס המלך חדלו להזכיר ברכת "צמח דוד" מחמת יראת המלכות. באותה עת, היו שהשמיטו לחלוטין והיו שכללו בברכת "בונה ירושלים" (ראה פירושים וחיזושים בירושלמי, ברכת פ"ד ה"ג).

"לירושלים עירך", מדוע עם "ואו"? משהגענו עד הלום, הבה נתמקד באות הפותחת של ברכת "בונה ירושלים". ברכה זו נפתחת במילים "ולירושלים עירך ברחמים תשוב". שתי ברכות בלבד בתפילת העמידה פותחות ב"ואו החיבור"; ברכת "ולמלשינים" וברכת "ולירושלים עירך", אף על פי שכתיר ברכות תפילת העמידה, ראוי היה, לכאורה, שייפתחו כנושא חדש. ובכן, לגבי ברכת "ולמלשינים", תחילה היה הנוסח **"למינים ולמלשינים"** אל תהי תקווה". הצנזורה דרשה להשמיט את תיבת "למינים" המכוונת לנוצרים, וכך נותרה המילה "ולמלשינים" עם האות "ואו" בראשה (ראה סידור אוצר התפילות). אך מה טעם אנו אומרים "ולירושלים עירך"? (המפרשים כתבו על כך פירושים אחדים). מעניין לציין כי יש המנמקים את "ואו החיבור" של "ולירושלים עירך" בכך, שבתחילה היו ברכת "צמח דוד" ו"לירושלים עירך" מעורבות יחד כברכה אחת, ואחר כך פוצלו לשתיים, וכך נותרה האות "ואו" צמודה למילה "לירושלים עירך" (סידורו של הגה"ק מטשעכנוב, בפירוש עמק ברכה, מנהגי ישראל ח"ד פרק ג', וראה שיח תפילה, עמוד תקס"ז).

אולם ההסבר הפשוט לכך נעוץ בדברי גמרתנו שהובאו בתחילת המאמר, כי ברכת "בונה ירושלים" היא המשך ישיר לקודמתה - ברכת "על הצדיקים", ולפיכך האות "ואו" מוקמה בכוונה תחילה ולא מתוך שינויי הגירסאות במהלך הדורות.

דף כ/א עד שתנץ החמה

האם שעונים מדויקים משנים דינים?

מעשה אירע בבית מדרשו של בעל שדי חמד.

בעל שדי חמד עצר את התפילה: לביל הושענא רבה עסקו בלימוד תורה, התפללו שחרית מוקדם וכשהלכו ליטול את הלולב לפני קריאת הלל, הבחין לפתע בעל שדי חמד כי עדיין לא הגיע זמן הנץ החמה ולפיכך הורה למתפללים להמתין עד אשר תנץ החמה. זאת, לאור המבואר במשנתנו כי חכמים תקנו שאין לקרוא מגילת אסתר עד הנץ החמה, מפני שכל מצווה שזמן קיומה הוא ביום, לכתחילה יש לקיימה אחר זמן הנץ החמה.

המתפללים קיבלו את דבריו, למעט אחד מן החכמים שחלק עליו, ובין כה וכה, עד ששכחו הדין, הנצה החמה והכל נטלו את לולביהם (שדי חמד כרך ד' מערכת ל' כלל קמ"א ס"ק י"א).

בעל שדי חמד מוסיף בכתביו, כי אמנם משנתנו מתייחסת רק למצוות מגילה, מצוות מילה ומצוות נוספות שאין לעשותן טרם הנץ החמה, אך לא למצוות נטילת לולב, ברם, אין להסיק מכך כי שונה דינה של מצוות נטילת לולב, שכן, לא מנה התנא במשנה את כל המצוות שזמנן ביום, ואשר תקנו חכמים לקיימן לכתחילה מהנץ החמה [כפי שכתב הבית יוסף או"ח סימן תרנ"ב, וראה בטורי אבן בסוגייתנו].

כך אכן נפסק להלכה (שולחן ערוך או"ח סימן תקפ"ח - תרנ"ב), כי מצוות שופר ומצוות לולב הן כמצוות מילה ומצוות מגילה הנזכרות במשנתנו, ויש לקיימן לכתחילה מהנץ החמה.

מה טעם תקנת חכמים?

שלא יבואו לכלל טעות: רש"י מבאר, כי אמנם כבר מעלות השחר נחשב יום, אך מאחר שאין הכל בקיאים לדיוק מתי עלות השחר, תקנו חכמים כי לכתחילה ימתינו עד הנץ החמה, כדי שלא יבואו לכלל טעות.

"עיקר היום" - מהנץ: ואילו הלבוש (סימן תרנ"ב) כתב נימוק מחודש, כי הואיל ומצוות אלו נוהגות ביום בלבד, לכתחילה זמן קיומן הוא מהנץ החמה, לפי שאז מתחיל "עיקר היום", אך לפני כן אינו נחשב עיקר היום.

בסלוניקי קראו מגילת אסתר לפני הנץ החמה: השדי חמד (שם) מביא בשם בעל שולחן גבוה, כי שני נימוקים אלה הם ההסבר לחילוקי מנהגים בין הקהילות: יש מקומות שבהם נהגו ליטול לולב כבר לפני הנץ, ובסלוניקי נהגו לקרוא מגילה לפני הנץ, זאת, לאור שיטת רש"י שתקנת חכמים אינה אלא מחשש שלא יידעו להבחין מתי החל היום, אך כאשר ברור הדבר ללא עוררין ובקיאם היטב בדבר, אין מניעה לקיים את המצוות כבר מעלות השחר.

התקנה עבור כולם: אולם, השדי חמד אינו מקבל את הדברים. לדעתו, אין להסיק לאור טעמו של רש"י כי במקומות שבהם בקיאים בזמנים, אין מניעה לקיים את המצוות החל מעלות השחר, שכן, חכמינו זכרונם לברכה תקנו את תקנתם לכולם, מפני אותם אנשים יודעים להבחין בזמנים, ולא תקנו את תקנתם עבור אותם אנשים. אמור מעתה: כל המקומות צריכים לנהוג לאור תקנת חכמים זו, גם אם יודעים ובקיאם היטב בדיוק הזמנים.

והוסיף בלימוד התורה. אך דבר אחד ברור, אף אחד אינו יכול לזכור את מה שמעולם לא למד! היה עליו להגות שנים ארוכות, לעמול, לעיין, להתעמק וללמוד בריכוז, גמרא, רש"י ויתר מפרשי התלמוד, כדי שבבוא היום יוכל לדפדף בזכרונו, למצוא היכן רש"י כתב זאת, ויותר מכך, היכן אינו כתב זאת...

אין איש שאינו מתקנא בהוריו של הגאון רבי מאיר אריק, כמו גם בהוריהם של גדולי ישראל מכל הדורות. הם זכו להאיר את העולם, להויתר אחריהם ירושה מוכבדת לעם ישראל. האם כל ההורים הללו היו בעצמם תלמידי חכמים מופלגים? כיצד הם זכו לכך?

כמוכן, הכל יודעים - תפילות! אין כתפילות האב והאם על בניהם.

אך יש דבר נוסף, חשוב ביותר, אותו הביע הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל, במעשה שאירע עמו בתקופת ילדותו:

רבי יוסף שלמה זכה להקים ממלכת תורה בארץ ישראל.

לימים שאלוהו מתי והיכן קיבל את התנופה רבת המרץ, להרבות פעלים לתורה בלא להרפות. רבי יוסף שלמה נשען לאחור, והחזיר את השומעים לתקופת ילדותו.

ילד קטן הייתי אז. התגוררתי עם הורי בעיר קוהל שבליטא.

בהתקרב יום הפורים רבתה התכונה בביתנו. זמן מה לפני פורים כבר בישרה לנו אמא ע"ה, כי אנו עומדים לאפות עוגה מיוחדת כמשלוח מנות עבור הרב. הרב! אמא אפתה עוגה... בצק מיוחד, עם מיני פירות, עיצוב מופלא וריח מיוחד. הרב!

אותה שנה נבחרתי אני מבין ילדי המשפחה להוביל את משלוח המנות לבית הרב. לא היה מאושר ממני בתבל. אני! אני אשא אל בית הרב את משלוח המנות המכובד. בדמיוני כבר ראיתי את הרב ואת רעייתו מקבלים אותי בקריאות גיל, הרב צובט בלחיי ומכניסני פנימה לשתות יין, והרבנית גודשת את ידי במיני מתיקה.

רגע לפני שיצאתי את הבית אמר אבי ז"ל: בני יקירי, המתן רגע קט. הוא פנה אל תוך הבית וחזר עם שקית ובה גמרא מסכת סנהדרין. באותה תקופה החלו להוציא את הש"ס במהדורה מאירת עיניים, ואבי חפץ לשמח את הרב בכרך חדש ממהדורה זו. **יצאתי** את בית הוריי, ובידי משלוח המנות המפואר, וכן, גם הגמרא.

מרוגש עד דמעות הופעתי על מפתן דלת בית הרב, ואכן, הרב ורעייתו קיבלוני בסבר פנים יפות והודו לי מקרב לב. או-אז הושטתי לרב את השקית ובה מסכת סנהדרין ואמרת: "זה מאבא".

הרב פתח את השקית, וכשראה את הגמרא... אורו עיניו. במו עיני המשתאות ראיתי את הרב המכובד, נשוא פנים, עוצם את עיניו בסילודין ושמחה עצומה מציפה אותו, כמו היה חובק ברגע זה בן זכר אחר עשרים שנות המתנה.

הרב לא היה מסוגל להמתין. הוא ביקש מרעייתו: אנא! במטותא מינייכי! הרשי לי לבקש מאיתך לדחות את הסעודה, עז רצוני להתחיל ללמוד כמה דפים במסכת מאירת עיניים זו, ובעוד רגליו מוליכות אותו בחדווה לחדרו, הודה לי בחום, והתיישב שעות אחדות ללמוד דפים אחדים מן המסכת.

בעיצומו של יום הפורים, עמדתי שעות אחדות בפתח חדרו, והבטתי בו מוקסם ומשתאה, נוכח חדות הלימוד והתענוג העצום שהקרין בעת לימודו. **זה נתן לי את התנופה ואת הכח!**

ילדים אולי לא מבינים הכל, אבל הם מרגישים! **ילד** שמרגיש אהבת תורה, ילד שמרגיש כי טוב סחרה מכל סחורה, קיבל את המתנה הטובה ביותר מהוריו, ומצה את כוחותיו ואת תכונותיו לכיוון החיובי!

גם לומד דף יומי השב לפנות ערב לביתו אחר יום עבודה מפרך, פונה אל ארון הספרים, נוטל בידיו את הגמרא, נושק לה בחום ומשגח את רגליו אל בית המדרש, יכול לזכות לבנים תלמידי חכמים מופלגים!

סיפר תלמיד חכם מופלג, מרבני "מאורות הדף היומי" על "מכת ברק" שיחטף בילדותו:

מצוקת האתרוגים: מעניין לציין, כי צאצאו של הלבוש, הגאון רבי אליהו דוד רבינוביץ תאומים נדרש לנושא זה וכתב: "גם אנוכי הזהרתי רבים על זה", שלא להקדים לקיים מצוות ארבעת המינים לפני הנץ החמה, אך הוא מציין כי לא היתה ברירה בידו, מפני שבאותה תקופה היו אתרוגים מועטים ולפיכך נאלצו להתפלל במשמרות מוקדם ככל האפשר, כדי שהכל יספיקו לקיים את המצווה.

לימוד זכות באמצעות השעונים: האדרת הוסיף וכתב, כי יש לצדד ולהפוך בזכותם של ישראל, כי יתכן שמאחר ובבתי הכנסת נמצאים המון אדם שלרובם שעונים ולפיכך אינם טועים בזמנים, אינם נחשבים כמי שמקיימים את המצווה שלא בזמן הלכתחילה שקבעו לה חכמים [מובא בשדי חמד שם, וע"ש עוד בשדי חמד שלא ניחא ליה בזה וראה שם עוד כי האדרת תמה על טעמו של הלבוש].

דף כ/ב כל היום כשר לקריאת המגילה

23 איזכורים מול 41 השמטות

משנתנו מונה עשרים ואחד דינים ומצוות שאפשר לקיימם במשך כל היום: **א.** קריאת המגילה. **ב.** קריאת ההלל. **ג.** תקיעת שופר. **ד.** נטילת לולב. **ה.** תפילת מוסף. **ו.** מוסף. **ז.** וידוי הפרים. **ח.** וידוי מעשר. **ט.** וידוי יום הכיפורים. **י.** סמיכה. **יא.** שחיטה. **יב.** תנופה. **יג.** הגשה. **יד.** קמיצה. **טו.** הקטרה. **טז.** מליקה. **יז.** קבלה. **יח.** הזאה. **יט.** השקאת סוטה. **כ.** עריפת עגלה. **כא.** טהרת מצורע. הגמרא אומרת, כי בכוננת המשנה לציין שתי מצוות נוספות: **כב.** סידור בזיכין. **כג.** סילוק בזיכין.

אם נדמה לנו כי רשימה ארוכה זו כוללת את כל המצוות הנוהגות ביום בלבד, הרי שהגר"ח קנייבסקי שליט"א, בספרו נחל איתן, מונה עוד ארבעים ואחד!!! דינים ומצוות שזמנם ביום בלבד [חלקן אינן "מצוות" אלא פרטי הלכות, וכן יש מהן הנוהגות לכתחילה, אך עדיין נותרו מצוות רבות שלא נמנו, כתפילין, וציצית - למ"ד שאינן נוהגות בלילה, ועוד מצוות שלכל הדעות נוהגות ביום בלבד].

מדוע לא צוינו במשנתנו כל המצוות כולן?

הלומדים המצויים בשגרת לימוד הגמרא, יידעו ודאי לצטט את ההסבר הידוע כי "תנא ושייר", לאמר, התנא אינו נוקב את כל המקרים, אלא את חלקם, בעודו משייר מקרים שאינו מזכיר.

כלל יסודי ב"תנא ושייר": ברם, הנודע ביהודה (ש"ת, תניינא, י"ד סימן ר"ה וסימן ר"ו) מבהיר, כי לעולם התנא אינו משייר יותר ממה שכתב. פעמים שהתנא שייר כמות זהה לזו שכתב, אך לא מעבר לכך (ראה שדי חמד כרך ה' עמוד 330 טור ב' בסופו, בשם שו"ת שם אריה, ועיין גם אחיעזר י"ד סימן מ"ד אות ו', ומשמר הלוי מגילה סימן ל"ט בהערות). לאור דבריו יש להבין, כיצד כתב התנא במשנתנו קצת יותר מעשרים מצוות ודינים שזמנם ביום, והשמיט למעלה מארבעים מצוות ודינים?!

טרם נען על שאלה זו נפנה לשאלה נוספת.

במשנה הקודמת למשנתנו מונה התנא מצוות שאפשר לקיימן ביום בלבד ולא בלילה. השאלה המתבקשת היא, מדוע המצוות שבמשנתנו והמצוות שבמשנה הקודמת, לא נמנו כולן יחד במשנה אחת? ובכן, שאלה זו עלתה בבית מדרשם של הקדמונים, והמאירי מביא בשם "גדולי הדורות", כי המצוות חולקו לפי סוגיהן: במשנה הראשונה נכללו המצוות שזמנן אינו מותנה בתאריך מסויים, אלא שיש לקיימן ביום בלבד. וכגון, מצוות מילה - אם לא מלו את התינוק ביום השמיני עברו על איסור, אך את המצווה מקיימים ביום המחר (יוצאת מן הכלל קריאת המגילה, שהובאה ברשימה זו מפני שהיא עיקר המסכת, וגם יש לה זמנים רבים - י"א באדר, י"ב, י"ג וכו'). ואילו במשנה השנייה נמנו מצוות שבעבור זמנן אין אפשרות לשוב ולקיימן, תקיעת שופר, למשל, אם לא תקעו בשופר בראש השנה, אי אפשר לקיים את המצווה למחרת. עתה נשוב לשאלת ה"ארבעים ואחד".

עיון מדוקדק ברשימה זו [קידוש החודש, תקיעת יובל, הנחת תפילין, ועוד] מעלה, כי כולן שייכות לסוג המצוות שאי אפשר לקיימן ביום המחרת. מובן, איפוא, מדוע הן לא נמנו במשנה שבה רוכזו מצוות שאפשר לקיימן גם ביום אחר. אך מדוע לא נמנו במשנה האחרת? ובכן, על משנה זו כותב הריטב"א, כי אינה מונה אלא מצוות שקיים בהן חידוש... לאור דבריו מובן כי לא מנה התנא את יתר המצוות שאין בהן חידוש (משמר הלוי, מגילה סימן ל"ט, וע"ש ביאור נוסף על פי דברי הטורי אבן בסוגייתנו).

דף כב/ב ואבן משכית לא תתנו

שטיחים בימים נוראים בעת ההשתחואה, על מה ולמה?

גמרתנו מספרת כי רב הזדמן לבבל בעת שהכריזו על תענית ציבור וכשהציבור נפל על אפיו בתפילה, רב נמנע מכך מפני שהמקום שבו עמד בבית הכנסת היה מרוצף באבנים ורב נהג להשתחוות בפישוט ידיים ורגליים [ראה בגמרא שתי לשונות], והרי אמרה תורה (ויקרא כו/א): "וְאֶבְרַן מִשְׁפַּחַת לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עֲלֶיהָ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם".

סוגייתנו הינה הסוגייה היחידה בתלמוד העוסקת באיסור זה, ולפיכך כאן המקום הראוי לבאר את איסור "אבן משכית".

הייתי ילד קטן. היה זה צום תענית אסתר, כשעה לפני קריאת המגילה. ביתנו המה קרובים שבאו לבקר, ואבי שב אותה עת מעבודתו הקשה. בתוך ההמולה הוא קרא לי וביקש ממני: "אנא, טול גמרא ובוא ללמוד איתי. כל היום לא הספקתי ללמוד, הפסדתי את השיעור היומי. אני לא מסוגל". התיישבנו בחדר צדדי. הרעש וההמולה מן החדרים האחרים חדרו אל תוך החדר, אך אבי שקע עמי בלימוד, הרווה את נשמתו והוטב לו. למדנו כחמש דקות, לא יותר. פשוט לא היה זמן. אך אי אפשר לתאר איזו דחיפה לכל החיים נתן לי המעשה הזה. **יהי רצון שנהיה אנחנו, וצאצאנו, וצאצאי צאצאנו, כולנו יודעי שמך, ולומדי תורתך לשמה.**

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פפס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף יז/א אבל קורין אותה ללועזות בלעז

מאמע לשון

פעם נפגש רבי בן ציון יאדלר זצ"ל, ממגיד ירושלים, עם נכבד יהודי שאינו שומר תורה ומצוות, כדי להעתיק בפניו על אודות עניין שבדת. הלה מיאן בתחילה לשוחח באידיש, ואילו רבי בן ציון עמד על דעתו כי רק בשפה זו ידבר. וכך הסביר: מעשה ביהודי שהתגורר בארצות הברית, ולפי שהרגיש עצמו 'מתקדם', החל לדבר בשפה האנגלית בלבד. אידיש - לא תעלה על הלשון. **לימים** חש האיש בגבו ופנה אל רופא שימצא מזור למיחושו.

לכשהתבקש על ידי הרופא לתאר את מקור הכאב, התקשה בדבר, כי כבר התפשט הכאב בכל גבו, ולא ידע מימינו ומשמאלו.

נטל הרופא את כלי מלאכתו והחל לעבור בגבו של החולה. דחף את אצבעו, והחולה גנח. לא נחה דעתו של הרופא, הוסיף ולחץ במקומות שונים, עד שהגיע אל החולייה הרופפת, ובלחצו עליה זעק החולה: "מאמע!!!!" **הרפה** הרופא והפטיר: כאן כואב לך...

"התחברתי והרגשתי את מתיקות התורה"

בדרך, בבית, בעבודה,
24 שעות ביממה
מתחברים לשיעור
המרתק

להאזנה חייגו:

073-2951342

למסכת הנלמדת הקישו 1

בעלות שיחה רגילה

איסור התורה להשתחוות על אבן משכית הוא מחוץ לבית המקדש, כמבואר בגמרתנו. איסור זה תקף גם לגבי השתחווייה לקב"ה (רמב"ם הלכות עבודה זרה פ"ו הלכה ו').

אבן משכית: "אבן משכית" היא אבן שעליה ציורים ועיטורים (ספר המצוות לא תעשה י"ב ועוד ראשונים), או אבן גזית משוייפת (החינוך מצווה שמ"ט), שהונחה על הקרקע כדי להשתחוות עליה. יש מפרשים כי כל אבן שהונחה על הקרקע לריצוף, היא "אבן משכית" שאסור להשתחוות עליה (רש"י ויקרא שם), וכך נפסק להלכה, כי כל רצפת אבנים כלולה באיסור זה (ראה שולחן ערוך או"ח סימן קל"א סעיף ב', ומשנה ברורה ס"ק מ').

בטעם האיסור כתבו ראשונים, שכן היה מנהג הנכרים להשתחוות על אבן לפני עבודה זרה שלהם (רמב"ם שם), או מפני שהמשתחוה על האבן נראה כמי שמשתחוה לאבן עצמה ומחשיבה כאלוה (ספר החינוך, שם).

איסור התורה מתייחס להשתחוואה הנעשית בפישוט ידיים ורגליים, ויש אומרים, כי מדרבנן אסור להשתחוות על אבן גם ללא פישוט ידיים ורגלים (תוספות, ד"ה ואיבעית אימא, ללשון ראשון בגמרא, ורמב"ם שם הלכה ח'), וכך נפסק להלכה (משנה ברורה שם).

מה תקנו חכמים: קיימת מחלוקת אם מתקנת חכמים אסור להשתחוות גם על קרקע שאינה מרוצפת באבנים, או שמא מותר הדבר. להלכה פוסק הרמ"א (שולחן ערוך או"ח סימן קל"א סעיף ח') שהדבר אסור, ויש להניח דבר מה שיחצוץ בין המשתחוה לבין הקרקע.

זהו מקורו של מנהג ישראל לכרוע ולהשתחוות בתפילות ראש השנה ויום הכיפורים על גבי דבר החוצץ בין המשתחוה לבין הקרקע גם בקרקע שאינה מרוצפת באבנים, אלא בלבנים או בעצים וכדומה. בעבר נהגו לפרוס מחצלות קש ותבן על קרקע בית הכנסת, כדי לחצוץ בין המתפללים הכורעים לבין אבני הרצפה (מרדכי סימן תת"ז, רמב"ם שם הלכה ז'). בימינו נהוג להשתמש בגליונות נייר גדולים למטרה זו.

מדוע מציע הרמ"א לטטוח עשבים? מעניין לציין שהרמ"א מייעץ כי "יציעו שם עשבים כדי להפסיק בין הקרקע". מדוע דווקא עשבים? כמוכן, מסתבר כי כתב כן מפני שכך היה נהגם בימים עברו. בשו"ת בית ישראל (אב"ד עדלין או"ח סימן י"ט) מנמק בטעם נחמד, שהרמ"א הביא עשבים בדווקא, מפני שלגבי חג השבועות (או"ח סימן תצ"ד סעיף ג') הוא כותב שנהגים לטטוח עשבים על רצפת בית הכנסת זכר למתן תורה, בו היו עשבים סביב הר סיני. מטעם זה גם ביום הכיפורים ראוי לטטוח עשבים, רמז וזכר לירידת משה רבינו מהר סיני עם שני לוחות הברית בידינו, שהרי שני הלוחות השניים ניתנו ביום הכיפורים...

איסור עשיית דברים המיוחדים לבית המקדש: לסיום יש לציין, כי מדברי רש"י בסוגייתנו עולה (כסף משנה שם, ומנחת חינוך שם), שאיסור "אבן משכית" אינו מטעם איסור עבודה זרה, אלא שאסור לעשות מחוץ לבית המקדש דברים המיוחדים לבית המקדש, היינו: להשתחוות על הקרקע בפישוט ידיים ורגליים כפי שנהגו בבית המקדש. ביאור זה בדעת רש"י תואם את פירושו על התורה, שהוזכר לעיל, כי "אבן משכית" הוא כינוי של כל אבן שהונחה בקרקע לריצוף, ומשכית הוא מלשון סיכוך, שהאבן מסוככת על הקרקע (רש"י משלי יח/א).

אף אתה, פנה רבי בן ציון אל נשוא דבריו, חפץ שלא אדבר בשפת האם שלי, כדי שלא אוכל לקרוא מעומק הלב. היה לא תהיה, לא אסכים לכך...

דף כב/א יש נקרין ומתרגמין

רב ולא נביא

בקהילות רוסיה נהוג היה 'רב מטעם', אדם שכהן רשמית כרב, וממונה היה מטעם השלטונות. לרוב לא ידע הלה צורת אות, היהודים היו מספרים הלצות רבות על חשבונם.

סיפור, למשל, כי פעם נשאל איזו פרשה יקראו בשבת. נבון ואמר: תפקידי הוא לשמש כאן כרב, אולם לא להיות נביא...

לעילוי נשמת

הרב **גרשון שיין** ז"ל

בן הרב ברוך מרדכי ואסתר מיכלא ז"ל
נלב"ע כ"ח בתמוז תשס"ט **תנצב"ה**
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **שמואל זנוויל ווערצברגר** ז"ל
ב"ר אליהו ז"ל נלב"ע ג' באב תשנ"ג
תנצב"ה

הונצח ע"י ידידו הר"ר **מנחם מנדל פרוכטר** ומשפ' שיחיו - בלגיה

לעילוי נשמת אמי מורתי הצדקת

מרת **אטל פרנקל רובינשטיין** ע"ה
בת הרב אפרים ושפרה ז"ל
נלב"ע ה' באב תש"ע **תנצב"ה**

הונצחה ע"י בנה ידידו
ר' **אפרים ארבל** ומשפ' שיחיו - ר"ג

עשרות אלפי גמרות
מודפסות ונלמדות
לעילוי הנשמה המונצחת
בעמוד הגמרא

הקדם והנצח

את נשמות יקיריך ז"ל

שיום הזיכרון שלהם חל בחודשים:
תשרי - חשון - כסלו - טבת - שבט

בגמרא המיוחדת "מהדורת כתר הש"ס" בהוצאת "מאורות"

לפרטים והרשמה: טל. 03-5775307 פקס. 03-7601020